

Бердянський державний педагогічний університет
Факультет дошкільної, спеціальної та соціальної освіти
Кафедра соціальної роботи та інклюзивної освіти

Дипломна робота
на здобуття ступеня бакалавра
(освітній ступінь)

на тему:

**СТАНОВЛЕННЯ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В НЕЗАЛЕЖНІЙ
УКРАЇНІ: ЕВОЛЮЦІЯ, ПЕРСПЕКТИВИ**

Виконала: здобувачка вищої освіти першого
(бакалавського) рівня вищої освіти
IV курсу, групи 403СР
Галузь знань 23 Соціальна робота
спеціальності 231 Соціальна робота
Освітньо-професійна програма:
«Соціальна робота та соціальна педагогіка»
Вероніка ЧУГУЙ

Керівник: к.пед.н., доцент **Катерина ПЕТРОВСЬКА**

Рецензент: к.пед.н., доцент **Анастасія Тургенєва**

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В УКРАЇНІ	6
1.1. Сутність, принципи та завдання соціальної роботи.....	6
1.2. Нормативно-правове забезпечення соціальної роботи в Україні.....	11
1.3. Історичні передумови становлення системи соціальної роботи в Україні...	15
Висновки до першого розділу	19
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В УКРАЇНІ	20
2.1. Актуальні проблеми та виклики у сфері соціальної роботи.....	20
2.2. Роль державних і неурядових організацій у формуванні системи соціальної роботи.....	26
Висновки до другого розділу	32
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	34
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	37
ДОДАТКИ	39

ВСТУП

Зараз в такий час коли йде війна, деякі люди залишились без своїх домівок, хтось втратив свого члена сім'ї, чи годувальника. Можна безліч перераховувати чого лишилося наше суспільство, але можна сказати що завдяки соціальній роботі ми – громадяни України, можемо отримувати соціальну та психосоціальну допомогу: це може бути одноразова допомога, пільги, гуманітарні набори, та інше. Основні державні установи, що займаються соціальною роботою, включають Міністерство соціальної політики України, Державну службу зайнятості, Пенсійний фонд України та інші органи місцевої влади.

Недержавні організації, такі як благодійні фонди, громадські організації та волонтерські рухи, також відіграють значну роль у наданні соціальних послуг. Соціальні послуги в Україні включають допомогу в кризових ситуаціях, підтримку родин, догляд за людьми похилого віку та інвалідами, реабілітаційні програми для дітей та молоді, програми з працевлаштування та багато іншого. Впроваджуються також інноваційні проекти, наприклад, послуги за принципом “єдиного вікна” для спрощення доступу до соціальної допомоги. Сучасний етап соціальної роботи є важливою складовою соціальної політики держави, спрямованої на підтримку та захист вразливих верств населення. Становлення та розвиток в Україні за роки незалежності дозволило краще зрозуміти особливості формування цієї сфери, виявити ключові тенденції та проблеми.

По-перше, Україна, як і багато інших країн, стикається з багатьма соціальними викликами: бідністю, безробіттям, дискримінацією, проблемами дітей і сім'ї. У контексті незалежності України виникають нові виклики та можливості для розвитку соціальної сфери. Сучасність соціальної роботи в незалежній Україні відображається у багатьох важливих аспектах. Одним з них розширення і розвиток соціальних послуг, що надаються населенню. Україна активно працює над реформуванням системи соціального захисту, зокрема, шляхом створення нових соціальних служб і центрів, які надають допомогу у вирішенні соціальних проблем.

Треба сказати що завдяки цим центрам наше населення може знаходитись у безпеці. Нашій сучасній Україні треба більше створювати шелтери де живуть жінки, які постраждали від домашнього насильства і найчастіше втекли зі своїми дітьми від чоловіків, тому що, в наш час все більше жінки страждають від насильства будь то психічного чи фізичного. В Україні, яка стала незалежною у 1991 році, система соціальної роботи зазнала значних змін, що були зумовлені як внутрішніми соціально-економічними процесами, так і впливом глобалізації та міжнародного досвіду. Дослідження становлення цієї системи дозволить краще зрозуміти її еволюцію, оцінити досягнення та визначити подальші перспективи розвитку.

Важливим аспектом є професійний розвиток соціальних працівників. Україна концентрує свої зусилля на професійному розвитку та підтримці працівників у сфері соціальної роботи. Для підвищення професійних навичок і умінь впроваджуються освітні програми, тренінги та майстер-класи. Сучасне суспільство має бути незалежним і спроможним до розвитку особистостей. Це передбачає систематичне набуття та оновлення навичок, необхідних для соціальної інтеграції. Вдосконалення є важливим інструментом для захисту людей, коли: втратили роботу, зміни у трудовому житті, соціально-психологічна адаптація. Не слід забувати про зміни в організаційних рамках соціальної роботи. Україна переходить до децентралізованого підходу, надаючи повноваження органам місцевого самоврядування брати на себе більшу роль у наданні соціальних послуг у своїх відповідних регіонах. Таке зрушення не тільки покращує доступність соціальних послуг для населення, а й підвищує ефективність управління соціальною сферою.

Основною метою соціальної політики є забезпечення задоволення основних потреб індивідів у суспільстві, оскільки саме через цей процес відбувається соціальна взаємодія та постійний розвиток соціальних груп та індивідів. Втілення турботи проявляється в реалізації соціальної політики. Соціальна політика спрямована на надання допомоги та підтримки особам, які потребують допомоги. Простіше кажучи, він спрямований на надання допомоги та підтримки особам у

соціальной системі шляхом використання доступних соціальних ресурсів у цій системі.

Становлення системи соціальної роботи в незалежній Україні, її еволюції та перспектив стали об'єктом уваги багатьох науковців. Серед них варто відзначити роботи українських та зарубіжних дослідників, які зробили вагомий внесок, такі як: Л. Федяєва, О. Макарова, І. Лук'янова, М. Мельник, Т. Лисенкова, О. Яценко, М. Кравчук, В. Шевченко, В. Олійник, А. Фурман, М. Підгурська, В. Николаєва, О. Матрос. Вони висвітлюють різні аспекти становлення та розвитку цієї сфери, аналізують проблеми та виклики, з якими стикається соціальна робота, і пропонують шляхи їх подолання.

Українське законодавство постійно розвивається і доповнюється новими законами. Пропонуються нові закони та нормативно-правові документи, які забезпечують правову базу для вирішення різноманітних соціальних питань. Значну увагу також приділяють розвитку інформаційно-комунікаційних технологій у соціальній роботі. Впровадження електронних систем та баз даних сприяє збору та обробці інформації, а також полегшує взаємодію між соціальними працівниками та клієнтами. Сучасність соціальної роботи в Україні характеризується поступовим розвитком і впровадженням нових практик, спрямованих на поліпшення якості соціальних послуг та задоволення потреб населення. Однак, існують виклики, такі як недостатня фінансова підтримка та нестабільність системи, яким потребується приділити увагу для подальшого розвитку соціальної роботи в Україні.

Об'єкт дослідження: Система соціальної роботи в Україні.

Предмет дослідження: Еволюція системи соціальної роботи в Україні від моменту незалежності.

Мета дослідження: дослідити процес становлення системи соціальної роботи в незалежній Україні, а також визначити еволюцію та виклики з якими зіткнулась система соціальної роботи.

Згідно з метою маємо такі **завдання:**

1. Проаналізувати історичні передумови розвитку соціальної роботи в Україні.
2. Оцінити нормативно-правові засади соціальної роботи.
3. Визначити перспективи та можливі напрями подальшого розвитку системи соціальної роботи в Україні.

Методи дослідження:

- загально-наукові (аналіз, систематизація, порівняння, аналіз праць вітчизняних науковців);
- статистичні;
- емпіричні (анкетування).

Структура роботи: робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного з них, загального висновку, списку використаних джерел (усього 28 найменувань). Повний обсяг кваліфікаційної роботи становить 45 сторінки, основний зміст викладено на 39 сторінках.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В УКРАЇНІ

1.1. Сутність, принципи та завдання соціальної роботи

Соціальна робота - це система теоретичних знань і заснована на них практика, яка має на меті забезпечення соціальної справедливості шляхом наснаження і підтримки найменш захищених верств суспільства та протидії факторам соціального виключення.

Законопроект про соціальну роботу в Україні від 25.05.2006р., зареєстрований № 0958 пропонує наступні визначення юридичного змісту цього поняття що стосується “соціальної роботи”, то соціальна робота – це галузь наукових знань і професійної діяльності, спрямована на підтримку і підвищення кваліфікації. Поліпшення або відновлення здатності функціонувати в суспільстві, сприяння реалізації громадянських прав і запобігання соціальної ізоляції [13, с. 196].

Філософ В. Ханстантинов, зазначає що у сучасних умовах є кілька теоретичних моделей соціальної роботи:

1. Соціально-орієнтована модель: ця модель базується на допомозі з боку держави, органів соціального захисту, які забезпечують право на працю, відпочинок. Цей підхід, з певними відмінностями, застосовується у практиці соціальної роботи в західноєвропейських країнах.
2. Психологічно орієнтована модель: повністю заснована на власних зусиллях клієнтів у подоланні кризової ситуації. Вона базується на відомих ідеях гуманістичної психології, і тому спрямована на самоактуалізацію особистості.

Такі вчені як О. Сидоренко, Н. Ігнатова, О. Жилінська, розкриваючи питання про принципи соціальної роботи, визначають принципи соціальної роботи наступним чином основні ідеї, правила і норми поведінки установ соціального,

обумовлені структурою суспільства, та вимогами до процесу та найкращої практики [21, с. 99].

Варто зазначити, що соціальна робота має значний вплив на всі сфери людської діяльності. Зокрема, соціальна робота сприяє:

- в економічній сфері – відновленню людського потенціалу та розвитку нової робочої сили;
- у політичній сфері – самоорганізації як окремих осіб, так і громадянського суспільства загалом; сприянню глибокому розвитку соціальної держави;
- у культурній сфері – підвищенню духовності як індивідуумів, так і суспільства в цілому [26, с. 4].

Соціальна робота – це навчальна дисципліна, яка сприяє соціальним змінам і розвитку. Центральне місце в соціальній роботі займають принципи соціальної справедливості, прав людини, колективної відповідальності та поваги до різноманітності. Спираючись на теорії соціальної роботи, соціальні та гуманітарні науки, соціальна робота залучає людей і структури до вирішення життєвих проблем і покращення добробуту. Соціальна допомога є базовим поняттям в історії соціальної роботи. Ця концепція багато в чому універсальна. Різні дослідники в різних країнах вкладають різний зміст у поняття соціальної роботи. Вважається, що початок 20-го століття став початком соціальної роботи в західному світі. Стародавні віки та Середньовіччя розглядаються лише як передісторія соціальної роботи, яка характеризується вузькою сферою соціальної допомоги, спорадичною підтримкою та взаємодопомогою. Такий підхід не прийнятий на Заході.

Мета соціальної роботи - регулює правові та економічні відносини людини із суспільством, надаючи їй допомогу та підтримку в подоланні проблем, що виникли, та гідному самоствердженні. Якість життя кожного з її членів може бути покращена шляхом розвитку та відновлення відносин між особистістю та суспільством. Соціальну роботу вивчають не тільки як окрему галузь знань, а й враховують культурний та історичний контекст людей, які її отримують.

Досліджуючи ранні форми підтримки, ми можемо визначити загальні моделі, які еволюціонували у всіх наступних системах допомоги та безпеки.

Дослідник А. Кравченко визначає соціальну роботу як спеціальну професійну сферу, що передбачає практичне застосування соціологічних та психологічних принципів для вирішення проблем, які спричиняють індивідуальним неблагополуччям. Схожої думки дотримується дослідник В. Жмир, який розглядає соціальну роботу як теорію і практику соціальної політики правової, соціальної, демократичної держави та громадянського суспільства. Він зазначає, що соціальна робота спрямована на допомогу окремим соціально незахищеним групам та індивідам з метою їх соціальної адаптації до життя в середньостатистичних умовах конкретного суспільства [28, с. 22].

Соціальна робота – це широкий термін, який охоплює різноманітні інші концепції, які можуть мати певну схожість або які не завжди можуть бути чітко визначені. Деякі з ідей, які включені в цей список:

1. Соціальний захист – система дій, вживаних урядом та іншими групами суспільства, щоб переконатися, що люди мають достатньо грошей і ресурсів, щоб добре жити та брати участь у житті. Зміст соціальної роботи передбачає здійснення широкого кола різноманітних видів діяльності.

2. Соціальне забезпечення – це державна програма, яка допомагає літнім, хворим людям, людям, які потребують допомоги. Забезпечує громадянам матеріальну допомогу в старості, у разі хвороби, непрацездатності, смерті основного годувальника. Система соціального забезпечення складається з різних пільг для різних груп людей, таких як пенсії, інвалідність, материнство та допомога сім'ї. Ці виплати фінансуються за рахунок державного бюджету та внесків застрахованих осіб, які зберігаються в Пенсійному фонді та фондах соціальної підтримки.

3. Соціальна підтримка – це система заходів, яка надає допомогу окремим категоріям громадян, які тимчасово опинилися у складному економічному становищі. Це можуть бути люди, які частково або повністю безробітні, студенти,

або інші групи. Соціальна підтримка включає надання необхідної інформації, фінансових ресурсів, кредитів на навчання, правової захисту та надання певних пільг [11, с. 75].

Соціальна робота як науковці кажуть вирішує завдання, що виникають у суспільстві через соціальні проблеми:

- дослідження впливу соціально-політичних, соціально-економічних та соціально-культурних чинників на особистість і соціальні групи; збір емпіричних даних, їх теоретичний аналіз;
- визначення суб'єктів і об'єктів позитивного та негативного впливу на особистість і суспільство в цілому; вивчення закономірностей управління, регулювання та організації соціальної роботи;
- розробка науково обґрунтованих засобів, прийомів, форм і методів соціальної роботи, її технологій та механізмів для виключення негативних чинників, що погіршують життя громадян;
- наукове розроблення системи попередження спаду благополуччя народу, стимулювання прогресивних ініціатив, розробка форм, методів та напрямків соціальної роботи для поліпшення становища народу та саморозвитку особистості.

Принципи соціальної роботи є суттєвим структурним елементом логічних концепцій наукової теорії, що дозволяє прямо пов'язати теоретичні положення з практикою соціальної роботи. Найбільш вичерпний методологічний підхід до класифікації принципів соціальної роботи описується у класифікації, запропонованій В. Курбатовим. Оскільки соціальна робота є універсальним видом діяльності з міждисциплінарним характером, її методологічним основам є інтеграційні принципи інших наук:

1. Основні філософські принципи, які становлять основу всіх наук про суспільство, людину та їх взаємодію: принципи детермінізму, відображення та розвитку.

2. Загальні принципи соціальних наук, такі як історизм, соціальна обумовленість, соціальна значимість, гносеологічний підхід, єдність свідомості та діяльності; а також соціально-політичні, організаційні, психолого-педагогічні тощо.

3. Соціально-політичні принципи відображають вимоги, які впливають залежність змісту та спрямованості соціальної роботи від соціальної політики країни. Ця залежність визначає концептуальні підходи до вибору пріоритетів у соціальному захисті населення, поєднання індивідуальних та загальних інтересів у соціальній роботі. Основними принципами цієї групи є: єдність державного підходу у поєднанні з регіональними особливостями соціальної роботи, демократизм у змісті та методах, врахування конкретних умов життєдіяльності особистості чи соціальної групи при виборі змісту, форм та методів соціальної роботи з ними, законність та справедливість діяльності соціального працівника.

4. Організаційні принципи – це соціально-технологічна компетентність кадрів, принципи контролю та перевірки виконання, функціональна визначеність, єдність прав та обов'язків.

5. Психолого-педагогічні принципи - це вимоги до вибору засобів психолого-педагогічного впливу на клієнтів. Основні принципи цієї групи включають комплексний аналіз умов життєдіяльності клієнтів і вибір форм роботи з ними, індивідуальний підхід, а також цілеспрямованість і адресність соціальної роботи [18, с. 3].

Соціальна робота є засобом реалізації соціальної політики і може здійснюватися за допомогою соціальної діагностики, соціальної корекції та соціальної педагогіки, соціальної профілактики та реінтеграції та інших механізмів. Клієнтами соціальної роботи можуть бути: окремі люди, групи людей, їхні родини, громади, які самостійно не можуть подолати свої труднощі, вийти з життєвої кризи, функціонувати самостійно, і тому їм потрібна допомога соціальних працівників.

Основні функції соціальної роботи:

1. Діагностична функція – соціальні працівники проводять оцінку потреб та проблем клієнтів, аналізують їх соціальну ситуацію та середовище. Виявлення причин та факторів соціальних проблем дозволяє розробити індивідуальний план допомоги, який найбільш ефективно відповідає потребам клієнта.

2. Превентивна функція – спрямована на попередження виникнення соціальних проблем. Це включає організацію освітніх та інформаційних кампаній, роботу з групами ризику (молодь, люди похилого віку, люди з інвалідністю тощо), а також розвиток навичок самодопомоги та соціальної відповідальності.

3. Ресурсно-мобілізаційна функція – соціальні працівники залучають різні ресурси для підтримки клієнтів, координують свої дії з іншими організаціями та установами, а також шукають фінансові, матеріальні та людські ресурси для забезпечення потреб клієнтів. Це включає співпрацю з благодійними фондами, волонтерськими організаціями та іншими соціальними структурами.

4. Реабілітаційна функція – полягає у наданні психологічної та соціальної реабілітації клієнтам, допомозі в адаптації до нових умов життя та відновленні їх соціальних функцій та навичок. Це може включати консультування, терапію, тренінги з розвитку навичок та підтримку у поверненні до нормального життя після кризових ситуацій.

5. Захисна функція – соціальні працівники захищають права та інтереси клієнтів, надають юридичну допомогу та консультування, представляють інтереси клієнтів у судових та інших установах. Вони працюють над тим, щоб забезпечити клієнтам доступ до соціальних послуг та підтримки, яку вони потребують.

6. Комунікативна функція – соціальні працівники встановлюють та підтримують контакт з клієнтами, виступають посередниками між клієнтами та іншими організаціями, формують соціальні мережі підтримки. Вони допомагають клієнтам розуміти та використовувати доступні ресурси та послуги.

7. Інформаційна функція – надають клієнтам інформацію про доступні соціальні послуги, проводять консультації та інформують громадськість про

соціальні програми та ініціативи. Вони також ведуть соціальну документацію та звітність, що є важливим для оцінки та планування подальшої роботи.

1.2. Нормативно-правове забезпечення соціальної роботи в Україні

Нормативно-правове забезпечення відіграє ключову роль у регулюванні соціальної роботи, визначенні правових рамок діяльності соціальних працівників та забезпеченні прав і свобод клієнтів. Це забезпечення включає Конституцію України, закони, підзаконні акти, а також міжнародні договори, ратифіковані Україною.

В Україні не має закону, який би визначав правове регулювання соціальної роботи в різних сферах суспільства, включаючи юридичне визначення поняття "соціальна робота", соціальних гарантій, соціальних послуг, прав і обов'язків соціальних працівників тощо. У 2001 році в Україні був прийнятий Закон від 21 червня 2001 року № 2558-14 "Про соціальну роботу з дітьми та молоддю", який регулює правове забезпечення соціальної роботи з дітьми та молоддю. Був розроблений проект Закону України "Про соціальну роботу" від 25.05.2006 року, реєстраційний № 0958, в якому пропонується наступне визначення правового змісту поняття "соціальна робота" – галузь наукових знань і професійна діяльність, спрямована на підтримку та надання кваліфікованої допомоги особі, що збільшує або відновлює їхню здатність до соціального функціонування, сприяє реалізації громадянських прав, запобігає соціальному виключенню. На жаль, цей закон так і не був прийнятий. Треба визнати, що основна увага у нашому суспільстві приділена нормативно-правовому забезпеченню сфери соціального захисту.

З Конституцією України (28.06.1996) українське суспільство вибрало шлях держави загального добробуту. І саме цей факт став відправною точкою створення як системи соціального захисту, так і всієї системи соціальної роботи в цілому. Важлива основа такого суспільства перш за все, це втілення принципу рівності,

заснованого на законі і правах. За межами Європейського Союзу необхідно дотримуватися правової рівності, не допускати дискримінації за ознакою національності та статі соціальної рівність, повага культурного, релігійного та мовного різноманіття [10, с. 196].

Останнім часом український уряд приділяє велику увагу різним аспектам соціального захисту та підтримки. Існує понад 300 нормативних законів акти щодо впровадження нормативного законодавства державного управління системою соціальної роботи. Так, до 2012 року було прийнято понад 170 законів, 400 постанов Кабінету Міністрів, у сфері соціальної роботи, 1100 між відомчих і міжвідомчих наказів (Рис. 1.1)

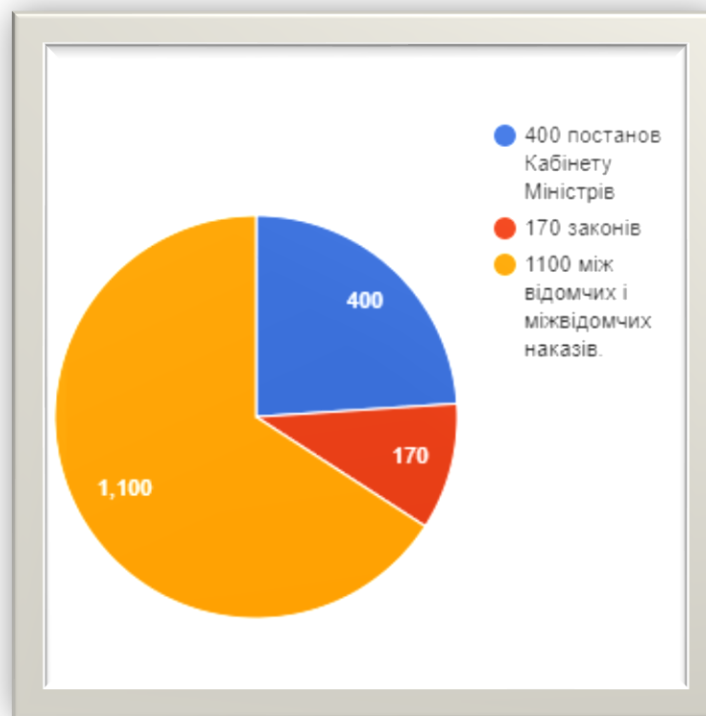

Рис. 1.1. “Нормативні закони та постанови”

Соціальна робота в першу чергу спрямована на протидію громадському протиріччю. Сучасна соціальна робота охоплює досить багато областей і методів, таких як: соціальні послуги, соціальна профілактика, соціальна реабілітація,

адаптація, терапія, консультивання. Соціальна робота проводиться для громадян наступних категорій: інваліди, люди похилого віку, діти бездомні і т.д. потребують додаткового соціального захисту. У 2002 році була створена Міжнародна асоціація.

Міжнародна асоціація працівників та шкіл соціальної роботи прийняла міжнародне визначення про соціальну роботу, яка говорить наступне: "Професія соціальне заохочення соціальних працівників зміни вирішують проблеми у стосунках та просувають ідеї стимулювання та звільнення спонукають людей покращувати своє життя.

Конституція України гарантує основні права і свободи громадян, включаючи право на соціальний захист. Статті 46-49 Конституції закріплюють право громадян на соціальне забезпечення, охорону здоров'я, соціальну допомогу та інші види соціального захисту. Закон України "Про соціальні послуги" цей закон визначає правові та організаційні засади надання соціальних послуг, встановлює основні принципи, види соціальних послуг та порядок їх надання. Він також регулює діяльність соціальних служб і установ.

Нормативно-правове забезпечення створює рамки для діяльності соціальних працівників, встановлює стандарти та вимоги до надання послуг, визначає права та обов'язки як працівників, так і клієнтів. Від якості законодавства залежить ефективність соціальної роботи та її здатність реагувати на потреби населення. Незважаючи на наявність законодавчої бази, існують проблеми, такі як недостатня координація між різними законами, бюрократичні перепони, недостатнє фінансування та підтримка на місцевому рівні. Це створює виклики для ефективної реалізації соціальної політики. Для покращення нормативно-правового забезпечення необхідне вдосконалення законодавства, гармонізація його з міжнародними стандартами, спрощення процедур надання соціальних послуг та посилення контролю за їх якістю.

На основі соціальної роботи як складової соціального захисту держави лежать правові засади, закріплені в документах з прав людини, зокрема:

- В Міжнародному Біллі про права людини (1946 р.).

– Загальній декларації прав людини (1948 р.) [17, с. 29].

Професор П. Рабінович визначив права людини як певні можливості, необхідні для задоволення потреб існування та розвитку в конкретно-історичних умовах. Ці можливості об'єктивно зумовлені досягнутим рівнем розвитку суспільства і забезпечуються обов'язками інших суб'єктів. Вони дозволяють людині діяти певним чином або утримуватися від дій у суспільстві задля задоволення своїх потреб. У цьому контексті права людини опосередковують задоволення потреб їх носія відповідно до рівня розвитку суспільства, в якому ці потреби сформувалися і в якому людина має намір їх задовольнити [17, с. 31].

Права базуються на потребах людини в такому житті, де невід'ємне достоїнство і цінність кожної людської особистості.

Основний принцип полягає в наступному, соціальний працівник повинен керуватися у своїй повсякденній діяльності, як зазначено в “міжнародній декларації про етичні принципи соціальної роботи” та професійно-етичний кодекс громадських об'єднань робітники окремих країн. Відповідно до міжнародної декларації з етичних принципів соціальної роботи співробітники діють в інтересах людини, якщо вони чітко дотримуються наступних основних принципів: це унікальна цінність, яку слід враховувати, і всі люди мають наступні права самореалізація в тій мірі, в якій вона не порушує однакові права іншої людини; кожне суспільство повинно функціонувати таким чином, щоб забезпечити максимальну вигоду для всіх своїх членів; соціальні працівники віддані принципам соціальної справедливості.

Однак законодавство далеке від досконалості і вимагає детального вивчення та коригування відповідно до вимог сучасних викликів. Прийняття базового Закону “Про соціальну роботу в Україні” передбачена налагодити ефективний механізм функціонування системи органів, що здійснюють соціальну роботу в державі. Указ Президента України вважається другим за значимістю нормативним актом після закону. Одним з перших указів в цій області був Указ Президента України від 1991-12-27рр., який був опублікований в 1992 році. Вперше після прийняття законів “про

соціальний захист населення в умовах лібералізації цін”, “Про пенсійне забезпечення” від 1991 років розмір призначуваних державних пенсій був збільшений до 100%.

1.3. Історичні передумови становлення системи соціальної роботи в Україні

До революції соціальна допомога в Україні була значною мірою організована через церкву. Церковні громади надавали допомогу бідним, сиротам, літнім людям та хворим. Благодійні організації, фінансовані заможними родинами та підприємцями, також відігравали важливу роль у соціальній підтримці. Громадські організації та приватні ініціативи створювали притулки, лікарні, навчальні заклади для дітей з малозабезпечених сімей та інші соціальні заклади. Це включало організацію благодійних заходів, збирання пожертв та підтримку нужденних.

У передмісті Львова в XIV ст. вони відкрили 4 лікарні. У Київського братства була своя школа і “Лікарні для бідних, вразливих, людей похилого віку, як духовні і цивільний, і лицарський”. У Кам’янці-Подільському була вірменська лікарня, яка була створена на кошти місцевої громади. Тут лікувалися пацієнти різних національностей. Основи суспільного устрою, що склався в Придніпров’ї після революції 1648 року регіон був рівноправним. Кожен міг вступити до Війська Запорозького і користуватися правами і свободами козацтва. Згідно з переписом 1654 року, половина населення краю становила Військо Запорозьке належало до стану козаків, інша половина належала до дрібної буржуазії [4, с. 43].

Варто зазначити, що державна допомога постраждалим від пожежі була недостатньою. Зі своїх фондів, місцевих громад або власних резервів багаті фермери допомагали. Постраждалим надавали одяг, продукти харчування, насіння та будівельні матеріали, а також оперативно організували толоку для будівництва житла. Громада також турбувалася про сиріт та вдів. Таке ставлення зберігалось і

надалі з християнської моралі: ніхто не смів гвалтувати або принижувати людину, скривдженого долею. До 20 ст. в кожному великому селі були сирітська рада та суддя у справах сиріт через своїх опікунів подбали про долю з їхніх підопічних. Важливу роль у виборі опікуна для дітей-сиріт відіграє та належало родині, але громадська думка була не такою важливою. За для потреби громади вони вишукували кошти з внутрішніх резервів (продаж свого майна, лісів, штрафи тощо).

Тому церква в Україні поступово перетворилася на духовний центр вона об'єднувала храми, школи та лікарні. У день храму (святкові дні) біля церкви влаштовували громадський обід, на якому роздавали подарунки старійшинам, калікам і сиротам, благодійність заохочується, "Розмови" бідних сприяли і в інші дні. Традиційне українське суспільство характеризувалося високим рівнем взаємодопомоги. Сільські громади організовували спільну працю для допомоги окремим членам громади, вирішували соціальні питання колективно. Українська Народна Республіка намагалася впровадити сучасну систему соціального захисту. Приймалися закони та нормативні акти, спрямовані на поліпшення умов праці, забезпечення соціальних гарантій, розвиток системи охорони здоров'я та освіти.

Законодавчі ініціативи Української Народної Республіки передбачали створення державних програм соціальної підтримки, пенсійного забезпечення, допомоги безробітним та іншим уразливим категоріям населення. Проте політична нестабільність та війна ускладнювали реалізацію цих ініціатив. Попри труднощі, УНР вдалося закласти основи для майбутнього розвитку соціальної роботи. Проте більшість ініціатив залишилися незавершеними через короткий термін існування держави.

Радянський період відзначався створенням централізованої системи соціального забезпечення. Держава забезпечувала пенсії, допомогу по безробіттю, медичне обслуговування та інші соціальні послуги. Процеси колективізації та індустріалізації призвели до значних соціальних змін. Багато людей мігрували з сільської місцевості до міст, що створило нові соціальні проблеми, такі як

безробіття, бездомність та соціальне відчуження. Комсомольські та партійні організації активно залучали молодь до соціальної роботи, організовували різні форми соціальної активності, допомагали у реалізації державних програм соціального захисту. Під час війни соціальна робота була спрямована на підтримку сімей військовослужбовців, догляд за пораненими та інвалідами, забезпечення дітей-сиріт. Після війни відбувалася реабілітація постраждалих та відновлення соціальних структур [4, с. 47].

Після здобуття незалежності в 1991 році Україна зіткнулася з необхідністю реформування соціальної сфери. Було створено нові соціальні інституції, прийнято низку законів, спрямованих на розвиток соціальної роботи. У 1990х роках, коли в країні почали активно створюватися соціальні служби різних штатів, територіальні центри по догляду, в основному, за самотніми літніми людьми та інвалідами, які виникли в, всіх округах. Також популярні соціальні послуги молоді, спочатку орієнтовані на соціальну педагогіку і масову роботу з цією віковою категорією населення. Практично всі працівники соціальних служб потребували як солідної фінансової освіти, так і адекватних соціально-психологічних здібностей. В результаті в незалежній Україні існує об'єктивна потреба в підготовці соціальних працівників. Офіційне введення в якості академічної дисципліни. Дисципліна була введена навесні 1991 року і пов'язана з діяльністю Тимчасова дослідницька група "Школа-маленький район" (створена в 1989 році Державним комітетом Міністерства народної освіти СРСР).

Спеціальні факультети перепідготовки кадрів відкритий в 1992 році в Донецьку для соціальних педагогів і працівників університет. У 1993 році почав працювати над відкриттям нової спеціальності в НУ "Києво-Могилянська академія": керівник навчального закладу. Навчальний заклад брав участь у міжнародному семінарі, де вони мали можливість ознайомитися з принципами і концепціями соціальної роботи.

У 1997-2000 роках існував Українсько-Шведський проект, спрямований на створення моделі навчання соціальні працівники на базовому рівні (пілотні курси

були проведені за кількома напрямками України). Саме тому в Україні була створена багаторівнева система підготовки соціальних працівників. Але за відсутності професійних державних установ держава займалася б цим. В освітніх стандартах зміст навчання соціальній роботі значно змінився [24, с. 60].

У період незалежності було створено Міністерство соціальної політики, центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, інші установи, що надають соціальні послуги. Україна активно співпрацює з міжнародними організаціями, інтегруючи їх досвід у національну систему соціальної роботи. Це сприяє впровадженню нових методик та програм, розвитку професійної підготовки соціальних працівників. Узагальнюючи історичний розвиток соціальної роботи в Україні, можна зазначити, що кожен період вніс свій вклад у формування сучасної системи. Досвід минулого допомагає зрозуміти виклики та можливості, які стоять перед сучасною соціальною роботою в Україні, та визначити напрямки подальшого розвитку.

Співвідношення соціальної політики і соціальної роботи, то у вітчизняних та зарубіжних публікаціях сформувався кілька основних підходів до його пояснення. Найпоширенішим є підхід, який розглядає соціальну роботу як інструмент реалізації державної соціальної політики. Відповідно, соціальні працівники активно беруть участь у формуванні державної соціальної політики, впливаючи на її коригування. У цьому контексті, наприклад, Ш. Рамон зазначає, що між соціальною політикою і соціальною роботою існує двосторонній зв'язок: багато соціальних проблем було спочатку виявлено соціальними працівниками в процесі практичної роботи, а згодом вони отримали відображення в соціальній політиці [2, с. 14].

Біржі праці існували в Україні ще за радянських часів у 20-х роках 20 століття. Вони тимчасово займалися працевлаштуванням безробітних, виплачували матеріальну допомогу громадянам та працівникам. Сучасна Державна служба зайнятості була створена постановою Уряду СРСР 1990-1991 рр. для реалізації державної політики зайнятості, професійної орієнтації, підготовки, перепідготовки кадрів, працевлаштування та соціальної підтримки тимчасово безробітних

громадян. Його діяльність здійснюється під керівництвом Міністерства праці і не тільки соціальної політики, а й місцевої державної адміністрації органів місцевого самоврядування та відповідно до Законів України “Про зайнятість населення”.

Як зазначили науковці, у сучасному суспільстві соціальна політика вже не обмежується діяльністю держави, оскільки інші суб’єкти, такі як громадські організації, бізнес-структури та міжнародні організації, також відіграють важливу роль у вирішенні соціальних проблем. Крім того, об’єктом соціальної уваги, тобто тим, на що спрямована діяльність суб’єктів соціальної політики, є соціальна сфера суспільства [15, с. 13].

Висновки до першого розділу

У першому розділі нашого дослідження “Теоретичні засади розвитку соціальної роботи в Україні” було висвітлено сама соціальна робота, як вона з’явилась та розвивалась в незалежній Україні. Спираючись на теорії соціальної роботи, соціальні та гуманітарні науки, соціальна робота залучає людей і структури до вирішення життєвих проблем і покращення добробуту.

Визначили нормативно-правове забезпечення, яке стосується соціальної роботи що регулює правові та економічні відносини людини із суспільством, надаючи їй допомогу та підтримку в подоланні проблем, що виникли, та гідному самоствердженні. Що має якість життя кожного з її членів може бути покращена шляхом розвитку та відновлення відносин між особистістю та суспільством.

Принципи самої соціальної роботи, і що вони є суттєвим структурним елементом логічних концепцій наукової теорії, що дозволяє прямо пов’язати теоретичні положення з практикою соціальної роботи.

Нормативно-правове забезпечення відіграє і буде відігравати свою ключову роль у регулюванні соціальної роботи, визначенні правових рамок діяльності соціальних працівників та забезпеченні прав. Соціальна робота охоплює досить

багато областей і має свої закони і права, якими потім користуємося в подальшій роботі з різними категоріями людей. Законодавство далеке від досконалості і вимагає детального вивчення та коригування відповідно до вимог сучасних проблем.

Таким чином, вже з давніх часів потроху почало з'являтися церкви та лікарні де вже надавалася соціальна робота, хворим та вразливим людям. Ще до 20 століття в кожному великому селі були сирітська рада та суддя у справах сиріт через своїх опікунів подбали про долю з їхніх підопічних. У святкові дні біля церкви влаштовували громадський обід, на якому роздавали подарунки старійшинам, калікам і сиротам. Через те що, вже тоді були малозабезпечені сім'ї, громада почала створювати для них притулки, лікарні, навчальні заклади, а також надавали соціальний захист.

Завдяки знанням мети, принципів та функцій соціальної роботи можна дізнатися як працює та чому базується ця спеціальність. Варто зазначити що вже в той час почала з'являтися соціальна робота, і вже в наш час вона більше стає розвиненою і має більше закладів для різних категорій людей.

РОЗДІЛ 2.

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В УКРАЇНІ

2.1. Актуальні проблеми та виклики у сфері соціальної роботи

Соціальна робота – це діяльність, яка пов’язана з людьми та їх проблемами, вона спрямована на вирішення проблем, які постійно виникають в суспільстві. Потреба в соціальній роботі дуже важлива. Завжди потрібна кваліфікована допомога та підтримка, особливо коли проблеми не можуть бути вирішені самі по собі. Це соціальне явище працівники, які, згідно із законодавством країни, в змозі забезпечити необхідну підтримку. завдяки соціальним працівникам, багато проблем і вирішити проблеми, які виникають між людьми в процесі їх існування.

Наш сьогоднішній світ переживає кризові явища, які торкнулися всі сфери людської діяльності без винятку. Таким чином, слід зазначити, що економіка, політика і культура є важелями трьох взаємозалежних відносин: першого з наступних напрямків розвитку їм сприяють двоє інших події, і навпаки-принаймні одне гальмування надає повну руйнівну дію. Однією з найбільших проблем є недостатнє фінансування соціальних програм. Це призводить до обмеженого доступу до соціальних послуг, недофінансування соціальних установ та відсутності необхідних ресурсів для підтримки вразливих груп населення. Ресурси часто розподіляються нерівномірно між регіонами, що призводить до нерівного доступу до соціальних послуг у різних частинах країни. Це особливо актуально для сільських та віддалених районів.

За оцінками економіста Дж.Сакса, який вивчає моделі економіки східноєвропейських країн, процес реформ буде тривати від 40 до 120 років. Поглиблення соціальної нерівності та кримінальний перерозподіл національного багатства серйозно впливають на моральне здоров’я українського суспільства. Дослідники стверджують, що певна межа реального коефіцієнта, який визначається як співвідношення доходів 10% найбільш забезпечених та 10% найбідніших верств

населення, є важливим показником соціальної стабільності. Ця межа становить 10:1. В Україні зараз цей коефіцієнт складає 50:1, що в п'ять разів перевищує критичний рівень. За даними експертів, принаймні 1.5% населення країни мають щомісячний дохід не менше 4000 доларів [8, с. 1].

До речі, проблема в тому, що сьогодні це вже є це розуміють у багатьох країнах світу. Про це свідчить, зокрема, імідж соціальних працівників, які набули величчя в країні з другої половини 20 століття у Західній Європі певні професії оповиті великою повагою і пошаною. Але ситуація, яка склалася на сході країни, вплинула і на життя людей усіх українців, які потребують власного рішення, виділивши себе багатообіцяючим. Напрямки для розвитку соціальної роботи, які вже сьогодні активно реалізуються.

Відсутність інклюзивного підходу у соціальній роботі перешкоджає забезпеченню рівних можливостей для всіх громадян, незалежно від їхніх фізичних, соціальних чи економічних характеристик. Незадовільний стан інфраструктури соціальної роботи, включаючи недостатню кількість соціальних установ, погані умови роботи та недостатнє технічне забезпечення, обмежує можливості ефективного надання соціальних послуг.

Науковці стверджують що, соціальна робота з певною групою клієнтів на сьогоднішній день необхідна і важлива з урахуванням особливостей кожної групи: обдаровані діти, діти-сироти; молодь; люди з інвалідністю; літні люди, жінки, багатодітні сім'ї, неповні сім'ї, неблагополучні сім'ї. Основною метою соціальної роботи є сприяння нормалізації життя людини, задоволенню і гармонії соціальних потреб, узгодженню індивідуальних і суспільних потреб. У зв'язку з тим, що нинішня система соціального забезпечення не в змозі надавати достатньо нормальні послуги вразливим верствам населення, волонтерський рух останнім часом став популярним.

Волонтерство – це в якій людина може реалізувати себе як особистість. Воно має місце в різних сферах суспільного життя і може мати різні мотиви. Законодавство України 19 квітня 2011 року "Про волонтерську діяльність" там визначається що " Волонтерська діяльність - це добровільна, соціально орієнтована, некомерційна

діяльність вона буде здійснюватися добровольцями за допомогою надання волонтерської підтримки". Іншими словами, волонтерство воно вже стало частиною культури і світогляду української держави. Але на цій хвилі більша частина участі громадян виникла спонтанно. Навіть сьогодні необхідна краща організація і мотиваційне заохочення. По-перше, йдеться про підвищення мобільності громадянських волонтерів та розвиток різноманітного досвіду волонтерської діяльності.

Правові аспекти волонтерства та законодавче закріплення діяльності в Україні, Закон України 2011-4-9 "Про волонтерську діяльність" було недостатньо розроблено і адаптовано до сучасних подій, тому волонтери зіткнулися з низкою проблем при організації волонтерської діяльності, що випливають із закону. Благодійні та волонтерські організації намагаються внести зміни до Закону про "Про волонтерську діяльність", покликані зменшити його надмірне регулювання, починаючи з 11 травня 2013 року. Якщо порівнювати активну участь серед населення України у волонтерстві з 2013 року по сьогоднішній день ми можемо відстежити зниження кількості бажаючих брати участь у волонтерстві. На мій погляд, в першу чергу, це пов'язано з моральною втомою волонтерів, відсутністю мотивації з боку держави і все більш складною економічною ситуацією в країні. Зараз необхідно проводити різні заходи для посилення мотивації учасників волонтерського руху, всіляко розвивати це соціальне явище і посилювати його активність роль у функціонуванні суспільства [19, с. 98].

Сьогодні, в складній економічній ситуації, коли кількість нужденних людей зростає, а економічні можливості держави скорочуються, формування грамотної соціальної політики. Залежність від держави є актуальною проблемою. Серед ключових питань соціальної політики-відсутність ясності уявлення про моделі соціального захисту (у світовій практиці це ліберальні, соціал-демократичні або патерналістські). Про цінність інформування громадськості, соціалістичний принцип рівності кінцевого результату зберігається. Багаторічний досвід роботи, надання державою пільг спонукає населення зайняти споживчу позицію положення, при якому громадяни в усьому залежать від держави.

Соціальна робота спрямована на те, щоб сприяти зміцненню соціальної стабільності і безпеки. Стаття 1 нової Конституції визначає Україну як соціальну державу. Соціальні проблеми можуть бути усунені при відновленні економіки і політичної стабільності в країні. Забезпечення соціальної безпеки відіграє важливу роль у їх подоланні та запобіганні пов'язаних з ними загроз, соціальна робота активно виконує це завдання. Треба зазначити, що велику відповідальність покладається на самих клієнтів. Необхідність створення і розвитку групи самопомоги для клієнтів. Це заощадить ресурси, а по-друге, клієнт зможе сам знаходити рішення своїх проблем і грати активну роль в групах самопомоги.

Як зазначають науковці, зараз надання соціальних послуг є важливою функцією будь-якої держави. Але під час війни кількість людей, які потребують підтримки, значно зростає. Наприклад, за півтора роки війни кількість осіб з інвалідністю збільшилася на 300 тисяч, досягнувши загалом 3 мільйонів (Рис. 2.1) (18, ст. ЛЗІ 1).

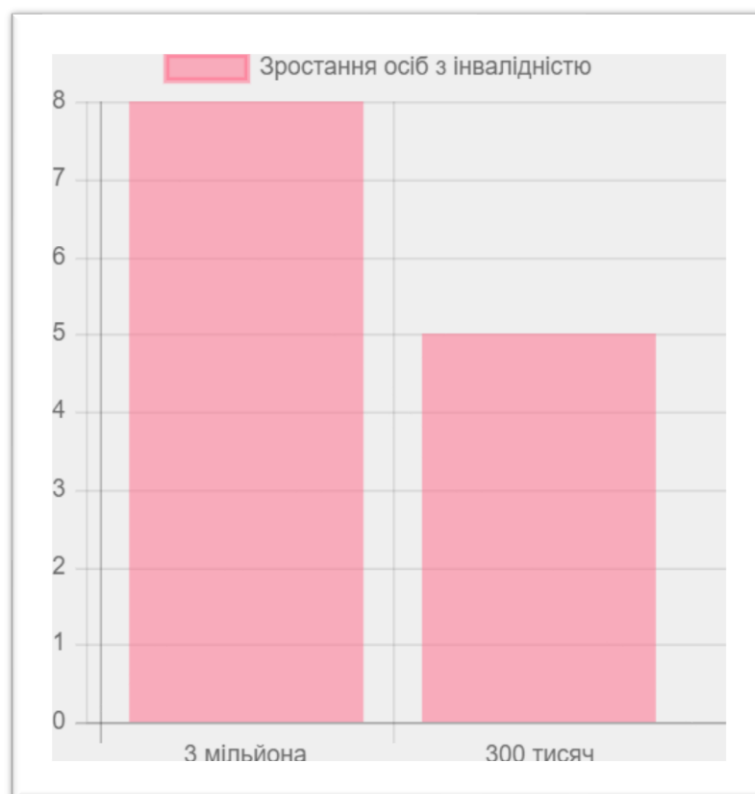

Рис. 2.1. “Зростання осіб з інвалідністю”

Далі можна сказати що це скорочення кількості послуг в громадах. Тобто вони не можуть надати всі необхідні послуги всім, хто їх потребує. Потенційним клієнтам потрібно подорожувати, щоб отримати більше послуг, доступними в інших спільнотах. Там, де це можливо, існує певна "спеціалізація" спільноти залежно від послуг. Це особливо актуально для України бо в контексті формування єдиної територіальної громади не всі спільноти зможуть задовольнити запити соціальних працівників або зможе надавати необхідні соціальні послуги. За перші 6 місяців війни, соціальні послуги після введення воєнного стану зріс у 2-4 рази. У той же час кількість наданих соціальних послуг безпосередньо не корелює з обсягом соціальних витрат на душу населення в регіоні. Це пов'язано з тим, що переважна частка соціальних витрат спрямована на заробітну плату – від 79% до 98% від загальної суми. В середньому на організацію та надання соціальних послуг виділяється менше на соціальних витратах. Як заявляють у самому Міністерстві соціальної політики, це є виклик до внесення змін до політики, які розвивають системи надання соціальних послуг. Згідно з порядком, щомісячний аналіз надання соціальних послуг людині проводиться тільки за екстреними службами. Водночас, у період дії воєнного стану дані щодо інших служб не виявляються. У цільовому співтоваристві зростає число вимушених переселенців, які потребують різних соціальних послуг, і важливо враховувати, що активний перехідний процес вимагає систематичного обліку таких громадян для визначення фактичних потреб.

Війна та її наслідки створюють безліч складних життєвих ситуацій, з якими нині стикаються українці. Без вирішення соціальних проблем не зникне післявоєнна Україна. У цій ситуації важлива соціальна робота як спеціаліста яка діяльність реалізована, і головне завдання тут - допомогти людині вийти з кризи і адаптуватися до реалій суспільного життя. Отож, на мій погляд, в сучасних умовах це не просто соціальні працівники, кваліфіковані консультанти та комунікатори, а також спеціалісти які успішно оперують нормами законодавства України та використовує їх як інструмент реалізації та захисту соціальних прав різних верств населення [23, с. 69].

Отже, вчені підтримують таку думку, що треба розвивати країну і бути готовим що після війни відсоток зросте все більше на послуги для людей для різних категорій.

Треба буде збільшити фінансування системи соціального забезпечення:

- Розширення програм для підтримки малозабезпечених сімей, дітей-сиріт та людей з інвалідністю.
- Створення ефективної системи надання субсидій на оплату комунальних послуг для вразливих верств населення.
- Впровадження державних програм професійної перекваліфікації та допомоги у працевлаштуванні.

Розвивати систему в плані соціальних послуг:

- Відновлення та модернізація мережі центрів соціальних послуг у постраждалих регіонах.
- Розширення доступу до психологічної, юридичної та медичної допомоги для постраждалих від війни.
- Створення програм підтримки ветеранів, внутрішньо переміщених осіб та членів їхніх сімей.

Ну і останнє це покращення координації та взаємодії в соціальній сфері:

- Налагодження ефективної взаємодії між органами державної влади, місцевого самоврядування та громадськими організаціями.
- Впровадження єдиної інформаційної системи надання соціальних послуг.
- Розвиток інституту соціальних працівників та підвищення їхньої кваліфікації.

Реалізація саме цих заходів дозволить забезпечити комплексну підтримку постраждалих громадян та сприятиме відновленню соціальної стабільності в Україні.

2.2. Роль державних і неурядових організацій у формуванні системи соціальної роботи

Ключові елементи глобального громадянського суспільства – це неурядова організація, міжнародна неурядова організація яка поділяє спільні інтереси та цінності поза організацією, не є офіційною державною установою, і діє з метою отримання прибутку.

Державні організації у сфері соціальної роботи – це офіційні органи та установи, що функціонують на основі законодавства і відповідають за розробку, реалізацію та моніторинг державної соціальної політики. Вони забезпечують соціальний захист громадян, надають соціальні послуги та підтримку вразливим групам населення. Державні органи реалізують різні соціальні програми, спрямовані на підтримку вразливих груп населення. Це включає програми підтримки малозабезпечених сімей, людей з інвалідністю, програми зайнятості та працевлаштування, а також програми для дітей та молоді.

Міністерство соціальної політики України (Мінсоцполітики) – це центральний орган виконавчої влади, який формує та реалізує державну соціальну політику в Україні. Діяльність міністерства спрямована на захист та підтримку громадян у соціальній сфері, зокрема, соціального захисту населення, соціального страхування, трудових відносин, забезпечення зайнятості, а також підтримки сімей, дітей, молоді та інших вразливих груп населення. В соціальний захист населення входить:

- розробка та реалізація програм соціального захисту малозабезпечених верств населення;

- надання соціальних допомог;

- пільг та субсидій;

- підтримка людей з інвалідністю та інших вразливих груп.

А в соціальне страхування входить:

- управління системою соціального страхування;

- включаючи пенсійне, медичне та страхування на випадок безробіття, виплата пенсій та соціальних виплат.

Міністерство складається з різних департаментів та управлінь, які відповідають за окремі напрямки діяльності, такі як соціальний захист, трудові відносини, соціальне страхування тощо. Крім того, Мінсоцполітики співпрацює з іншими органами виконавчої влади, громадськими організаціями та міжнародними партнерами для ефективної реалізації своєї місії.

Державна служба зайнятості України – це центральний орган виконавчої влади, який реалізує державну політику у сфері зайнятості населення та трудової міграції. Головною метою ДСЗ є сприяння працевлаштуванню громадян, забезпечення соціального захисту від безробіття та надання різноманітних послуг у сфері зайнятості.

Основні функції та завдання Державної служби зайнятості:

- Надання інформації про вакансії та допомога у пошуку роботи.
- Організація ярмарків вакансій та заходів з працевлаштування.
- Співпраця з роботодавцями для забезпечення зайнятості населення.
- Організація курсів професійного навчання для безробітних.
- Проведення тренінгів та семінарів для підвищення кваліфікації.
- Підтримка програм перекваліфікації для адаптації до вимог ринку праці.
- Надання допомоги по безробіттю.
- Консультації з питань соціального страхування та пільг для безробітних.
- Підтримка тимчасової зайнятості та громадських робіт.

Державна служба зайнятості складається з центрального апарату, регіональних та місцевих центрів зайнятості. Центральний апарат розташований у Києві і здійснює загальне керівництво та координацію діяльності служби. Регіональні та місцеві центри зайнятості надають послуги безпосередньо населенню на місцях. Державна служба зайнятості України виконує важливу роль

у забезпеченні зайнятості населення, наданні соціального захисту безробітним та підтримці професійного розвитку громадян.

Пенсійний фонд України це центральний орган виконавчої влади, який адмініструє систему загальнообов'язкового державного пенсійного страхування в Україні. ПФУ забезпечує збір і акумулювання страхових внесків, призначення та виплату пенсій і соціальних допомог, а також контроль за використанням коштів пенсійної системи. Що треба знати про пенсійний фонд так це те що: організація та контроль за збором страхових внесків від роботодавців та самозайнятих осіб; забезпечення прозорості та ефективності адміністрування страхових внесків; призначення різних видів пенсій (за віком, по інвалідності, у зв'язку з втратою годувальника); надання допомог та компенсацій, пов'язаних з пенсійним страхуванням; виплата матеріальної допомоги окремим категоріям населення. Пенсійний фонд України складається з центрального апарату, який знаходиться у Києві, та регіональних і місцевих управлінь. Центральний апарат забезпечує загальне керівництво та координацію діяльності фонду. Регіональні та місцеві управління здійснюють безпосереднє обслуговування громадян та надають їм необхідні послуги. Пенсійний фонд України виконує важливу роль у забезпеченні соціального захисту громадян шляхом надання пенсій та соціальних виплат [24].

З 01.01.2023 в системі загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та від нещасного випадку на виробництві, які спричинили втрату працездатності, є Пенсійний фонд України. Пенсійний фонд України постійно відстежує інформацію в реєстрі відомості про обов'язкове включення застрахованої особи до Державного реєстру для виявлення соціального страхування та ознак використання неоформлених працівників та порушень трудового законодавства та вжиття відповідних заходів [16].

Державні органи відповідають за розробку та реалізацію соціальної політики, забезпечення соціального захисту, надання соціальних послуг та контроль за виконанням соціальних програм. Вони також здійснюють моніторинг та оцінку

ефективності соціальних послуг. Державні органи реалізують різні соціальні програми, спрямовані на підтримку вразливих груп населення. Це включає програми підтримки малозабезпечених сімей, людей з інвалідністю, програми зайнятості та працевлаштування, а також програми для дітей та молоді.

Неурядові організації, також відомі як громадські організації, — це неприбуткові організації, які діють незалежно від уряду з метою вирішення соціальних, екологічних, культурних та інших суспільних проблем. Вони відіграють важливу роль у розвитку громадянського суспільства, захисті прав людини, наданні соціальних послуг, екологічному захисті та багатьох інших сферах. У дослідженнях, які проводили наукові дослідники у рамках Римського клубу, неурядові організації були названі «босоногою революцією» або «народною силою» [1 с. 4].

Основні функції та напрямки діяльності:

– Захист прав людини включає в себе: надання правової допомоги та захист прав вразливих груп населення; підтримку правозахисних ініціатив та кампаній.

– Соціальні послуги: надання допомоги малозабезпеченим верствам населення, людям з інвалідністю, дітям-сиротам та іншим вразливим категоріям; організація притулків, реабілітаційних центрів, програм харчування та медичної допомоги.

– Гуманітарна допомога: надання допомоги в умовах надзвичайних ситуацій, природних катастроф, військових конфліктів; організація збору та розподілу гуманітарної допомоги.

Усі функції неурядових організацій можна поділити на дві категорії: операційні функції та функції лобіювання:

Операційні функції: стосуються проведення конкретних заходів і реалізації програм, спрямованих на поліпшення умов життя людей, вирішення різноманітних проблем, розвиток культури тощо.

Функції лобіювання: спрямовані на формування думок, політики та практик національних і міжнародних державних акторів, представників бізнесу, соціальних груп і суспільства в цілому [16. с 11-12].

Червоний Хрест України є частиною міжнародного руху Червоного Хреста та Червоного Півмісяця, який надає гуманітарну допомогу, підтримує людей під час надзвичайних ситуацій та сприяє захисту життя та гідності постраждалих. В Україні Червоний Хрест здійснює широкий спектр діяльності, спрямованої на підтримку найуразливіших верств населення. Діяльність Червоного Хреста України займається:

- Розподіл гуманітарної допомоги у вигляді продовольства, одягу, медикаментів та інших необхідних речей.
- Підтримка постраждалих під час конфліктів, природних катастроф та інших надзвичайних ситуацій.
- Організація медичних пунктів та мобільних медичних бригад для надання першої допомоги та базових медичних послуг.
- Підтримка медичних закладів та постачання необхідних медичних матеріалів.
- Надання психологічної підтримки постраждалим під час кризових ситуацій.
- Організація тренінгів та семінарів для підготовки психологів та волонтерів.
- Забезпечення тимчасовим житлом, продовольством та іншими необхідними речами ВПО.
- Освітні програми для дітей та молоді з питань гуманітарних цінностей та принципів Червоного Хреста.
- Надання соціальної та медичної допомоги літнім людям, інвалідам та іншим вразливим категоріям.

Червоний Хрест України має централізовану структуру з головним офісом у Києві та регіональними відділеннями в усіх областях країни. Це дозволяє ефективно координувати діяльність та надавати допомогу в усіх куточках України.

Червоний Хрест України діє на основі основних принципів міжнародного руху Червоного Хреста та Червоного Півмісяця, таких як:

- Гуманність: Забезпечення захисту життя та здоров'я людей.
- Неупередженість: Надання допомоги без дискримінації за будь-якими ознаками.
- Нейтральність: Утримання від участі у будь-яких політичних, расових, релігійних чи ідеологічних суперечках.
- Незалежність: Діяльність незалежно від урядів та інших організацій.
- Добровільність: Надання допомоги на добровільних засадах.
- Єдність: Наявність лише одного Червоного Хреста в кожній країні.
- Універсальність: Рівноправність усіх національних товариств Червоного Хреста.

Червоний Хрест України відіграє важливу роль у підтримці населення в умовах кризових ситуацій, надаючи гуманітарну допомогу, медичні послуги та соціальну підтримку. Його діяльність спрямована на захист найуразливіших верств населення та забезпечення їх базових потреб [18. с 292].

Неурядові організації відіграють важливу роль у розвитку суспільства, вирішуючи широкий спектр соціальних, екологічних та інших проблем. Вони сприяють формуванню активного громадянського суспільства, підвищенню рівня свідомості та відповідальності громадян.

Граючи ключову роль формуванні системи соціальної роботи, державні та неурядові організації мають значний вплив на надання допомоги та підтримки нужденним верствам населення. Державні організації, такі як міністерства, департаменти та установи соціального захисту, розробляють та реалізують соціальні програми, закони та політики, спрямовані на покращення якості життя громадян. Вони також забезпечують фінансову підтримку соціальним службам та центрам, створюють стандарти та регулюють діяльність соціальних працівників.

Неурядові організації, своєю чергою, грають значної ролі у доповненні зусиль державних структур. Вони можуть надавати додаткові соціальні послуги, надавати допомогу у вигляді консультацій, навчання та психологічної підтримки. Такі організації часто спеціалізуються на певних групах населення чи конкретних проблемах, що дозволяє їм ефективніше реагувати на потреби спільноти.

Деякі науковці розглядають неурядові організації через призму їхньої безпосередньої ролі в економічному, політичному та соціальному житті суспільства. А. Токвіль зазначив, що діяльність таких організацій здебільшого спрямована на створення умов, необхідних для колективного та індивідуального розвитку громадян і досягнення загального блага, шляхом формування лояльного політичного середовища [19 с. 4].

Одним із ключових аспектів взаємодії державних та неурядових організацій є партнерство. Спільні проекти та програми дозволяють об'єднати ресурси та досвід для досягнення спільних цілей. Така співпраця сприяє підвищенню ефективності соціальної роботи та покращенню результатів у підтримці населення. Тільки через спільні зусилля та співробітництво можна досягти значних успіхів у сфері соціальної роботи та покращити якість життя людей.

Узагальнюючи роль державних та неурядових організацій у формуванні системи соціальної роботи, можна зазначити, що їх співпраця є ключовою для ефективного надання соціальних послуг та підтримки вразливих груп населення. Розвиток цієї співпраці дозволить покращити якість соціальних послуг та забезпечити більш ефективне вирішення соціальних проблем в Україні.

Висновки до другого розділу

У другому розділі нашого дослідження було розглянуто, що наш світ сьогодні переживає кризові явища, які торкнулися всі сфери людської діяльності без винятку. Детальний аналіз дає помітити що відсутність підходу у соціальній роботі

перешкоджає забезпеченню рівних можливостей для всіх громадян, незалежно від їхніх фізичних, соціальних чи економічних характеристик.

Можна сказати що, соціальна робота з певною групою клієнтів на сьогоднішній день необхідна і важлива з урахуванням особливостей кожної групи: обдаровані діти, діти-сироти; молодь; люди з інвалідністю; літні люди, жінки, багатодітні сім'ї, неповні сім'ї, неблагополучні сім'ї.

В ході ми розглянули Закон України "Про волонтерську діяльність" було недостатньо розроблено і адаптовано до сучасних подій, тому волонтери зіткнулися з низкою проблем при організації волонтерської діяльності, що впливають із закону.

Через війну та її наслідки створюють безліч складних життєвих ситуацій, з якими нині стикаються українці. У цій ситуації важлива соціальна робота як спеціаліста яка діяльність реалізована, і головне завдання тут – допомогти людині вийти з кризи і адаптуватися до реалій суспільного життя.

Державні організації у сфері соціальної роботи це офіційні органи та установи, що функціонують на основі законодавства і відповідають за розробку, реалізацію та моніторинг державної соціальної політики. Діяльність міністерства спрямована на захист та підтримку громадян у соціальній сфері, зокрема, соціального захисту населення, соціального страхування, трудових відносин, забезпечення зайнятості, а також підтримки сімей, дітей, молоді та інших вразливих груп населення.

Співпраця між державними та неурядовими організаціями дозволяє ефективніше вирішувати соціальні проблеми, забезпечувати більш широкий спектр послуг та підвищувати якість соціальної роботи. Проте існують виклики, такі як бюрократичні перепони та відмінності в підходах, які потребують вирішення для покращення взаємодії.

Неурядові організації вони діють незалежно від уряду з метою вирішення соціальних, екологічних та інших суспільних проблем. Ці організації вони можуть надавати додаткові соціальні послуги, надавати допомогу у вигляді консультацій, навчання та психологічної підтримки.

Міністерство соціальної політики України, Державна служба зайнятості, Пенсійний фонд України, центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді та місцеві органи влади є ключовими структурами, що забезпечують розробку, реалізацію та моніторинг соціальної політики. Їх взаємодія є важливою для забезпечення ефективного надання соціальних послуг.

Аналіз сучасного стану соціальної роботи в Україні показав, що треба зосередитися на збільшенні фінансування, підвищенні кваліфікації соціальних працівників, вдосконаленні законодавчої бази та розвитку інклюзивного підходу. Інноваційні методики та міжнародний досвід можуть стати важливими елементами подальшого розвитку соціальної роботи в Україні.

Завдяки аналізу, можна зрозуміти що неурядові організації надають такі послуги: захист прав людини в який включає в себе: надання правової допомоги та захист прав вразливих груп; надають соціальні послуги: для різних категорій людей, а гуманітарна допомога: це тих хто опинився в складних обставинах таких як: природних катастроф, військових конфліктів.

ВИСНОВКИ

У дипломній роботі було реалізовано комплексний підхід до вивчення соціальної роботи в незалежній Україні, еволюція та які є вже перспективи в цій галузі. Було визначено поняття соціальної роботи яка має на меті забезпечення соціальної справедливості шляхом наснаження і підтримки найменш захищених верств суспільства, а також розглянули принципи та мета яка регулює правові та економічні відносини людини із суспільством, надаючи їй допомогу та підтримку в подоланні проблем. З моменту здобуття незалежності, Україна пройшла складний шлях реформування та розбудови соціальної сфери, що включало адаптацію міжнародних стандартів, розвиток законодавчої бази та впровадження новітніх технологій в управління соціальними послугами.

Еволюція системи соціальної роботи в Україні відзначається значними змінами, спрямованими на підвищення ефективності та адресності соціальної допомоги. Зокрема, монетизація соціальних виплат, впровадження електронних систем управління чергою та без кабінетних моделей прийому громадян, а також використання сучасних програмних продуктів для оптимізації робочого процесу працівників соціальної сфери стали важливими кроками вперед. Ці нововведення значно підвищили якість надання соціальних послуг, скоротили черги та зменшили кількість скарг, що свідчить про позитивні зрушення в цій галузі.

Проаналізовано нормативно-правове забезпечення яке відіграє ключову роль у регулюванні соціальної роботи, визначенні правових рамок діяльності соціальних працівників. А ще це забезпечення включає Конституцію України, закони, підзаконні акти, а також міжнародні договори, і т д.

Діагностика проблем з якими стикається Україна, і це найбільша проблема є недостатнє фінансування соціальних програм. Це призводить до обмеженого доступу до соціальних послуг, недофінансування соціальних установ та відсутності необхідних ресурсів для підтримки вразливих груп населення. Для того щоб збільшити фінансування системи соціального забезпечення треба розширити

програми для підтримки малозабезпечених сімей, дітей-сиріт та людей з інвалідністю; створити ефективну систему надання субсидій на оплату комунальних послуг для вразливих верств населення.

Попри значні досягнення, система соціальної роботи в Україні все ще стикається з численними викликами, такими як нерівність доходів, соціальна ізоляція окремих верств населення та необхідність подальшого вдосконалення законодавчої бази. Важливими перспективами розвитку є подальше розширення співпраці з міжнародними організаціями, впровадження інноваційних підходів до надання соціальних послуг та посилення ролі громади в процесі соціальної роботи.

Одним з ключових напрямів реформування стало посилення ролі неурядових організацій, які активно сприяють вирішенню соціальних проблем та формуванню сприятливого середовища для розвитку громадянського суспільства. Їхня діяльність, спрямована на реалізацію конкретних програм та лобіювання інтересів різних соціальних груп, стала невід'ємною частиною системи соціальної роботи.

Завдяки дослідженням соціальні послуги після введення воєнного стану зріс у рази. У той же час кількість наданих соціальних послуг безпосередньо не корелює з обсягом соціальних витрат на душу населення в регіоні. Через це зроблене дослідження яке показало що приймаються закони, постанови у сфері соціальної роботи.

Здійснена робота демонструє значні перспективи для подальшого розвитку соціальної роботи, заклади та служби для різних категорій людей. Зараз потрібні послуги які допоможуть людям закласти фундамент у своїй впевненості, та для їх більш ефективної інтеграції у соціум, що в кінцевому рахунку сприятиме підвищенню загального рівня їх життя та соціальної адаптації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Вахович І. Смолич Д. Неурядові організації: сутність, поняття, ознаки, цілі та функції (2022 с. 8)
2. Євдокимова І., Горбунова-Рубан С., Соціальна політика та соціальна робота в умовах трансформації суспільства (2021. – с. 13-15.)
3. Журба М. Структура організацій міжнародного червоного хреста (с. 288 – 294)
4. Зубрій Л.А. "Соціальні служби в Україні: історичний контекст та сучасний стан". Вісник соціальної роботи, 2019.
5. Кривоконь Н.І. Актуальні проблеми соціальної роботи в Україні (соціально-правовий, педагогічний та правовий аспекти) : зб.матеріалів наук. – практ. семінару, (м. Чернігів, 29 берез. 2007 р.)
6. Коротков Д. Міжнародні неурядові організації: Характер впливу на сучасні міжнародні відносини (с. 13)
7. Корженко Т.В. "Перспективи розвитку соціальної роботи в Україні: європейський досвід". Соціальна робота в Україні: теорія і практика, 2021.
8. Матрос О. Актуальні проблеми соціальної роботи в Україні на сучасному етапі (с. 1-3)
9. Николаєва В. Взаємодія державних та недержавних суспільних секторів як ефективний механізм управління системою соціальної роботи в Україні (2018 с. 98 – 101)
10. Николаєва В. Нормативно-правове забезпечення функціонування системи соціальної роботи в Україні (2019 с. 194 – 202)
11. Олійник В. Сучасні виклики соціальної роботи (2022 с. 75 – 77)
12. Осетрова О. Соціальна робота в Україні: основні напрями, проблеми та перспективи розвитку Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 28 квітня 2016 р. – Д.: ДНУ, 2016. – 147 с.

13. Палагнюк Ю. В., Файчук О. Л. Соціальна робота в умовах сучасних викликів: досвід і перспективи розвитку : колективна монографія (Ємельянова Т. В., 2022. – 511 с.)
14. Постанова Про затвердження бюджету Пенсійного фонду України на 2023 рік (від 24 червня 2023 р. № 631 Київ)
15. Постанова Про затвердження Інструкції про порядок обчислення і сплати підприємствами, установами, організаціями та громадянами страхових внесків до Пенсійного фонду України.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0550-96#Text>
16. Приходько О. Розвиток соціальної сфери життя суспільства у сучасних умовах (с. 11-14)
17. Рабінович П., Добрянський С., В.Т. Нор, О.В. Петришин, В.Ф. Сіренко Загальна декларація прав людини як основа міжнародного та національного правозахисту, Національної академії правових наук України. Львів: БФ «Медицина і право», 2018. Вип. 33. 180 с.
18. Ст. п. 3. Сутність поняття «соціальна робота»
https://elib.lntu.edu.ua/sites/default/files/elib_upload/%D0%95%D0%9D%D0%9F%D0%86%D0%A2%D0%A1%D0%A0%202/page6.html
19. Сай Д.В. Сучасні виклики для соціальної роботи / Д.В. Сай // Матеріали ІV міжнародної науково-практичної конференції «Соціальна робота: становлення, перспективи, розвиток» (24- 25 травня 2018 року). – Львів : СПОЛОМ, 2018. – 414с. – С 343-346.
20. Стаття ЛЗІ для порталу “Децентралізація”
<https://parlament.org.ua/analytics/soczialni-poslugy-v-umovah-vijny-novi-zminy-ta-vykyky/>
21. Тищенко О. “Сутність соціальної роботи як складової соціального забезпечення” (2013 с. 97 – 101)
22. Федоренко В.В. "Соціальна робота: методологія, методи та технології". Київ: Видавничий дім "Києво-Могилянська академія", 2019

- 23.Фурман А.В., Підгурська М.В. Історія соціальної роботи: [навчальний посібник] / Анатолій Васильович Фурман, Марія Василівна Підгурська. – Тернопіль: ТНЕУ, 2014. – 174 с.
- 24.Холостова Є.І. "Соціальна робота в Україні: історія, теорія і практика". Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2018.
- 25.Якубенко О. Витоки та етапи становлення соціальної допомоги в Україні (2023 с. 78)
- 26.Осетрова О. док. філософ. наук. Перспективи розвитку соціальної роботи в сучасних реаліях України (с. 3-6)
- 27.“Соціальна робота в Україні: концептуальні засади і трансформація в сучасних умовах” // Лук’янова Н. (с. 150-156)
- 28.“Теорія і методи соціальної роботи” // Лукашевич М. П., Мигович І. І. Навч. посіб. — 2-ге вид., доп. і випр.— К.: МАУП, 2003. — 168 с

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкета

Запрошуємо Вас пройти анкетування на визначення аналізу сучасного стану та перспектив розвитку соціальної роботи в Україні. А також ваші відповіді допоможуть зробити важливі висновки та рекомендації щодо розвитку системи соціальної роботи в Україні. Позначте вашу відповідь будь-яким доступним Вам способом. Дякуємо за співпрацю!

1. Вкажіть, будь-ласка, ваш вік

- 18-25
- 26-35
- 36-45
- 46-55
- 56 і більше

2. Також, вкажіть вашу стать

- Чоловіча
- Жіноча

3. Який ваш рівень освіти?

- Середня
- Вища (бакалавр)
- Вища (магістр)
- Науковий ступінь (кандидат/доктор наук)

4. Який маєте досвід роботи у сфері соціальної роботи?

- Менше 1 року
- 1-3 роки
- 4-7 років

- 8-10 років
- Більше 10 років

Питання щодо еволюції системи соціальної роботи

5. Як Ви оцінюєте розвиток системи соціальної роботи в Україні з моменту здобуття незалежності?

- Дуже позитивно
- Позитивно
- Нейтрально
- Негативно
- Дуже негативно

6. Які основні досягнення системи соціальної роботи в Україні Ви можете назвати? (відзначте всі, що підходять)

- Розвиток законодавчої бази
- Створення нових соціальних установ та організацій
- Підвищення кваліфікації соціальних працівників
- Залучення міжнародного досвіду
- Інше (вкажіть)

7. Які основні виклики та проблеми у сфері соціальної роботи в Україні Ви вважаєте найважливішими? (відзначте всі, що підходять)

- Недостатнє фінансування
- Нестача кваліфікованих працівників
- Бюрократичні перепони
- Нерівномірний доступ до послуг у різних регіонах
- Інше (вкажіть)

Питання щодо перспектив розвитку

8. Які перспективи розвитку системи соціальної роботи в Україні Ви бачите? (відзначте всі, що підходять)

- Збільшення фінансування
- Підвищення кваліфікації соціальних працівників

- Інтеграція міжнародного досвіду
- Впровадження нових технологій та методик
- Інше (вкажіть)

9. Як Ви оцінюєте роль неурядових організацій у розвитку системи соціальної роботи в Україні?

- Дуже висока
- Висока
- Середня
- Низька
- Дуже низька

10. Що, на Вашу думку, найбільше впливає на ефективність соціальної роботи в Україні? (відзначте всі, що підходять)

- Законодавча база
- Фінансування
- Професійна підготовка працівників
- Співпраця з неурядовими організаціями
- Інше (вкажіть)

Відкрите питання

11. Які зміни Ви б запропонували для покращення системи соціальної роботи в Україні?